

KAYALIBAY OLAYI: SİYASİ HESAPLAŞMA MI, HUKUKİ DAVA MI?

Süleyman AŞIK*

Öz

Türk siyasi tarihinde II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batılı demokratik ülkelerin safında yer alma düşüncesinin etkisiyle çok partili hayata kalıcı olarak geçilmiştir. 1946 yılında CHP'den ayrılan bir grubun kurduğu Demokrat Parti (DP), aynı yıl girdiği ve birtakım usulsüzlüklerin yaşandığı ve vaktinden önce yapılan seçimlere hazırlıksız yakalandığı için ciddi bir başarı elde edemedi. Fakat 1950 yılına gelindiğinde ibre daha ziyade DP'den yanaydı. Seçimlere yaklaşıldığı dönemde siyasi ortam da tarafları destekleyen yayın organlarının da etkisiyle gergindi. Bu ortamda, seçimlerden on gün önce DP'ye yakın Zafer gazetesinde çıkan bir haberde, 1945'te meydana gelen bir kazadan söz ediliyor ve kazada hayatını kaybeden kişinin öldürüldüğü fakat katilinin bulunamadığı ifade ediliyordu. Haberde herhangi bir isim zikredilmiyordu. Bu hadise DP'nin seçimleri kazanmasının ardından bu kez TBMM kürsüsünde DP'li Ahmet Gürkan tarafından gündeme getirildi ve doğrudan İsmet İnönü'nün oğlu Ömer İnönü itham edildi. Bu gelişmelerin akabinde konu yargıya taşındı ve Ömer İnönü'nün yargılandığı bir süreç yaşandı. Mahkemede birçok isim dinlendi, Ömer İnönü hadisenin yaşandığı gece olay yerinde dahi olmadığını söyledi. Neticede, yapılan duruşmaların sonunda sanık Ömer İnönü beraat etti. Bu kez de, dava sürecinde dinlenen yedi isim "yalancı şahitlik" yaptığı gerekçesiyle yeniden yargılandılar. Bunun sonucunda ise, bir isim hapis cezası alırken, diğerleri beraat etti. Bu çalışmada, itham edilen ve yargılanan ismin Türkiye Cumhuriyeti'nin 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün oğlu olması sebebiyle, yaşananların siyasi mi yoksa hukuki bir süreç mi olduğu irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Muzaffer Kayalibay, Ömer İnönü, İsmet İnönü, Ahmet Gürkan, Zafer gazetesi.*

Abstract

Kayalibay Event: Political Reckoning or Legal Case?

In Turkish political history, after World War II under the influence of the idea of being on the side of Western democratic countries a permanent multiparty life was established. Democratic Party (DP), founded by a group that had left CHP in 1946, failed to achieve any serious success in the early elections held in the same year, since some irregularities took place and it entered the elections unprepared. However, by the year 1950, the pointer was in favor of DP. Pre-election period was tense with the influence of the media supporting the parties. In this atmosphere, a

* Dr., E-posta: suleyman3542@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5818-6245
(Makale Gönderim Tarihi: 15.08.2019 - Makale Kabul Tarihi: 13.11.2019)

news report was published ten days before the elections in Zafer newspaper close to DP, informing that an accident occurred in 1945 and the person who had died was murdered, yet his murderer could not be found. No name was mentioned in the report. This event was brought to the agenda by DP's Ahmet Gürkan at the Turkish Grand National Assembly after DP won the elections and Ömer İnönü, son of İsmet İnönü was accused directly. Following these developments, the issue was brought to court and Ömer İnönü was tried. Many names testified at the court, and Ömer İnönü claimed that he was not even at the crime scene on the night of the event. At the end of the hearings, the defendant Ömer İnönü was acquitted. This time, the seven names that had testified during the trial were retried on the grounds that they were "false witnesses". In the end, one of them received a prison sentence, while others were acquitted. This study will examine whether this process was a political or a legal one, since the name accused and prosecuted was the son of the Republic of Turkey's 2nd President İsmet İnönü.

Keywords: *Muzaffer Kayalıbay, Ömer İnönü, İsmet İnönü, Ahmet Gürkan, Zafer newspaper.*

GİRİŞ

1950 yılında Demokrat Parti (DP)'nin tek başına iktidara gelmesi, demokratik siyasi sistemin yeni yeni kurulmaya başlandığı Türkiye'de son derece önemli bir hadisedir. Bir bakıma yerleşik düzenin sarsılması durumu söz konusudur. Dolayısıyla, bu da demokratik olgunluğun henüz yerleşmediği Türkiye'de birtakım sürtüşmelere yol açmıştır. Öte yandan, DP'nin 8 Mayıs 1950'de ilan ettiği seçim beyannamesinde, "devri sabık" meydana getirilmeyeceği temin ediliyordu.¹ Fakat bu duruma izahat getiren Başbakan Adnan Menderes, "(...) bu tabirin manası, geçmişte işlenmiş suçları ve kanunsuzlukları, kanun icaplarına aykırı olarak takip etmeyeceğiz değildir. Ama açıkça ifade edeyim ki, iktidarı ele almaktan faydalanarak kinle, garazla, öç almak hırsıyla hareket etmekten tamamıyla uzak kalacağız. Onların istediği şekilde mazinin toptan tasfiyesi gibi bir mesele ortaya atarak bu maksatla hükümleri geriye giden kanunlar çıkararak bir hukuk devleti telâkkisinden mahrum ve kindar bir zihniyetle hareket etmeyeceğiz. Buna mukabil şayet geçmişte işlenmiş suçlar, işlendikleri zaman siyasi ve idarî tesir ve baskılar neticesinde kanun hükümleri harekete geçirilmeyerek takipsiz ve cezasız kalmış ise bu gibi suçların işlendiği zamanlarda yürürlükte olan kanunlar gereğince hareket olunacağından asla şüphe edilmemelidir"² demiştir.

1954 yılında CHP'den Kars milletvekili seçilen Turgut Göle'nin iddiasına göre, Adnan Menderes 1950 genel seçiminin hemen ardından "Siz İnönü'yü bana bırakınız. Elli günde onu çıldırtırım"³ demişti.⁴ Seçimlere az bir

¹ "Demokrat Parti Seçim Beyannamesi", *Milliyet*, 9 Mayıs 1950, s. 5.

² TBMM Tutanak Dergisi, Cilt: 1, Birleşim: 5, 2 Haziran 1950, s. 141.

³ Arcayürek 1985, s. 60.

⁴ Esasında, DP ve CHP arasındaki gergin ortamın arka planı vardır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek bizzat Celal Bayar'a ait "gizli bir husumetten" de bahsedenler olmuştur. Şöyle ki: 1938 Kasım'ında, kurucuları arasında Celal Bayar'ın oğlu Refii Bayar'ın da

süre kala, 4 Mayıs 1950’de, DP’nin yayın organı Zafer gazetesinde bir polis haberi⁵ yer aldı. Bahsi geçen haberde, Teknik Okul Pansiyon Amiri Muzaffer Kayalıbay’ın 10 Kasım 1945’te açık kahverengi bir otomobil tarafından çığnenerek feci bir şekilde öldürüldüğü belirtilmekteydi. O dönem yürütülen soruşturmada ise, Kayalıbay’ın niçin öldürüldüğünün ortaya çıkarılmadığı; maktulün ailesini yakından tanıyanlardan öğrenildiğine göre, olayın arkasındaki “*esrar perdesi*” hâlâ kaldırılamamıştı. Gazete bu bilgileri verdikten sonra, ilgili makamların konuyu aydınlatacağını “*ümit ve temenni*” ettiklerini ifade etmiştir.⁶ Haberde, herhangi şüpheli bir isimden söz edilmemektedir. Sonrasında yaşanacak gelişmelerin bağlamının dışında değerlendirildiğinde bu haberin “sıradan” bilgiler içerdiği görülmektedir. Fakat aşağıda görüleceği üzere, konu birden siyasi bir mesele haline gelmiştir.

DP hükümetinin kurulmasından yaklaşık üç hafta sonra, 15 Haziran 1950’de sözlü soru önergesi veren DP Tokat milletvekili ve aynı zamanda davavekili olan Ahmet Gürkan⁷, seçimden önce Zafer gazetesinde yayınlanan haberle ilgili İçişleri Bakanı Rükneddin Nasuhioğlu’ndan izahat istemiştir.

bulunduğu İmpeks adlı bir şirket kurulmuştur. Bu şirketin gayesi, bazı İngiliz şirketlerinin kendisine komisyon ödemesi sonucunda Türkiye’de yapılacak işlerin bu firmalara verilmesini temin etmektir. Bir anlamda, komisyonculuk yapan bir işletmedir. Fakat şirketle ilgili 1939 yılı başında birtakım suiistimal haberleri çıkmaya başlaması üzerine şirket soruşturma geçirmiştir. Soruşturma kapsamında Refii Bayar da ifade vermiştir. Koçak 2018, s. 211-220. Refii Bayar’ın bu dönemde vefat etmesi kimi çevrelerce, üzüntüsünden dolayı intihar ettiği şeklinde yorumlanmıştır. Kınalı 2017, s. 156-157. Fakat sporcu yönü bulunan Refii Bayar kalp romatizma sorunu nedeniyle vefat etmiştir. Celal Bayar’ın kızı Nilüfer Bayar Gürsoy da intiharı kabul etmemiştir. Demir 2012, s. 150. Ancak, Celal Bayar’ın eşi Reşide Bayar oğlunun vefatında doğal olmayan yönler olduğunu düşünmekteydi. Öyle ki, aktarıldığına göre, 1950 seçimlerinden önce Celal Bayar’a bir keresinde, “*Celal Bey, gözümde hiçbir şey yok; seni bile düşünmüyorum. Refii’nin intikamını almazsan hakkımı helal etmem*” demiştir. Cihad Baban’a göre, bu ölüm Bayar ailesini İnönü’nün “*karşısına dikmişti.*” Baban 2009, s. 56. Kayalıbay hadisesi pekâlâ Celal Bayar özelinde değerlendirilmeyebilir. Fakat DP-CHP arasındaki gergin siyasi ortamın ilk işaretleri olarak görülebilir.

⁵ Toker 1990, s. 59.

⁶ Zafer, 4 Mayıs 1950, s. 1-6; Muzaffer Kayalıbay hadiseden 27 saat sonra hastanede vefat etmiştir. Vatan, 12 Temmuz 1951, s. 5.

⁷ Öymen 2014, s. 70. 1950 seçimlerinden önce Tokat’ta DP içinde siyaset yapan Gürkan, 1948 yılında, mevcut seçim kanunuyla, Tokat’ın da içinde bulunduğu bazı illerde kısmî seçimlerin yapılmasına karar verilmesinin ardından, DP Taşova İlçe İdare Kurulu bir beyanname yayınlamıştır. Gürkan’ın da imzasının bulunduğu bu beyanname, mevcut şartlarda seçimlere girilmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun üzerine kendisi hakkında soruşturma açılmıştır. Fakat Erbaa Savcılığı takipsizlik kararı vermiştir. Buna karşın, Adalet Bakanlığı, Savcılıktan yeniden soruşturma açılmasını istemiştir. 18 Ocak 1950’de Ahmet Gürkan hapis cezasına çarptırılmıştır. Seçimlerden önce bir infial olmaması için Tokat’tan ayrıldığını ifade eden Gürkan, CHP yerel basınının kendisinin yakalanması için yayımlar yaptığı söylemiştir. Fakat seçimlerde vekil seçilen Gürkan tutuklanmamıştır. Gürkan 1960, s. 4-6.

Gürkan, “böyle bir hadisenin olup olmadığını, varsa failinin niçin bulunmadığını, yeni bir tahkikatla bu cinayetin failinin ve vazifesini kötüye kullanan veya ihmâl edenlerin meydana çıkarılmasının mümkün olup olmadığını ve mağdur Kayalibay’ın yakın akrabalarının ifadelerine müracaat suretiyle yeniden tahkikata girilmesinde İçişleri Bakanlığınca faide görülüp görülmediğini”⁸ sormuştur. Bunun üzerine İçişleri Bakanı 26 Haziran 1950’de Meclis’te yaptığı açıklamada, olayın karakola bildirilmesi üzerine polislerin derhal olay yerine geldiğini, İstanbul Cumhuriyet Savcılığı’nın da hemen soruşturma başlattığını ve olayın o zaman mahkemeye sevk edildiğini ifade etmiştir. Mahkemeye sevk edilen olayla ilgili herhangi bir idarî müdahalenin de söz konusu olmadığını belirtmiştir. Olayın yeni bulgular ışığında yeniden araştırılmasının da adlî makamların görev ve sorumlulukları arasında olduğunu izah etmiştir. Fakat Ahmet Gürkan bu anlatılanların bilinen, resmî bilgiler olduğunu söyleyerek, konuyla ilgili doğrudan İsmet İnönü dönemini ve oğlu Ömer İnönü’yü hedef almış ve olayla ilgili şunları söylemiştir:

“(…) Dünkü iktidarın, şef sisteminin bu memlekette yarattığı karanlıklar içinde işlenen binlerce faciadan işte birisi daha. Bir vatandaş ölüyor, fakat bu bir kazaya kurban gitmiştir diye hâdiseye bir Robert adı karıştırılıyor (...) Yalnız ben deniz resmiyete intikal etmeyen safhadan bahsedeceğim. Biliyorsunuz ki, elimizle tuttuğumuz, okuduğumuz gazetelerden başka elimizle tutmadığımız, görmediğimiz, fakat kulaktan kulağa işittiğimiz bir gazete vardır, fısıltı gazetesi, dedikodu gazetesi. Bunlar en çok istibdat devrinde okunurdu. Artık bugün Türk demokrasisinin ışığı altında, bu karanlıklarda işlenen fecayi (felaketler), işte böyle birdenbire meydana çıkacaktır.

(...) Arkadaşlar; Muzaffer Kayalibay, Olga isminde Rus ırkına mensup bir kızla evlenmişti. Bu kız her bakımdan cazipti, güzeldi. 10 Mart (Kasım)⁹ 1945 günü Teknik okulda bir çay ziyafeti veriliyor. Bu Muzaffer de esasen Teknik okul pansiyon âmiri olmak itibarıyla aynı aileye dâhil bulunduğu için da ziyafete gidiyor. Çay saat beşte dağılıyor. Muzaffer’in karısının yine Rus ırkına mensup Alaçka adında bir arkadaşı vardır. Bunu da alıp Konak oteline

⁸ Ahmet Gürkan, bu soru önergesini verdiği için muhalif basının, kendisinin DP’nin üst kademelerinden “telkin aldığı” iddia ettiklerini ancak, böyle bir durumun söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Hatta Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu’nun bu önergeyi geri çekmesi yönünde tavsiyeleri olduğunu belirtmiş fakat kamuoyunun aydınlatılmasını düşündüğü için bunu kabul etmediğini ifade etmiştir. Ayrıca, hiçbir şekilde bu önergeyi “kin ve nefret” duyguları ile vermediğini beyan etmiştir. Bununla birlikte, bu önergeyi Meclis’e sunmaya, haberi Zafer gazetesinde okuduktan sonra karar verdiğini söylemiş ve vekil seçilmesi halinde bu düşüncesini hayata geçirmek için “Allah’ıma karşı adeta yemin ederek taahhüt ettim” diyerek dile getirmiştir. Gürkan 1960, s. 14.

⁹ Ahmet Gürkan konuşmasında, olayın Mart ayında cereyan ettiğini ifade etmiştir, fakat hadise Kasım ayında meydana gelmiştir.

geliyorlar. Otelde eğlenceye başlıyorlar. O zaman merhum Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ın oğlu Haldun Tandoğan'la karşılaşıyorlar. Bunlar eğlenceyi ilerletiyorlar, hepsi sarhoş oluyorlar, falan. Nihayet Haldun telefon başına giderek saraya telefon ediyor (Hangi saraya sesleri). Dolmabahçe Sarayı'na, şehzadenin ikamet ettiği saraya (Gürültüler, gülüşmeler, devam sesleri). Rica ederim sözümü kesmeyiniz. Diyor ki, işte istediğimiz kadınlar burada, bunları ikna ettim, şimdi yola çıkıyoruz (Sağdan ayıp ayıp sesleri).

(...) Telefon ediyorlar, diyorlar ki, işte istediğiniz kadınlar, hemen yola çıkıyoruz, önümüze çıkın, karşılayın. O sırada çıkan otomobilin içinden de Hüseyin Hüsnü Paşa'nın yeğeni Mihri çıkıyor.¹⁰ Çağırıyorlar, otomobilin içinden cebren almaya çalışıyorlar, o anda Muzaffer, Ömer İnönü denilen vatandaşın suratına yumruk yapıyor. Bunun üzerine o da Muzaffer'in kasığına tekme vuruyor, adamın mesanesi patlıyor ve yere seriliyor. Bundan sonra tekrar otomobile biniyorlar ve tekme yiyerek yerde yatan Muzaffer'in üzerinden otomobili sürüyorlar ve böylece Muzaffer'in ölüm hâdisesi vuku buluyor.

Arkadaşlar, o anda oraya gelen bekçi, oraya gelen o muntika polis âmiri ve nihayet oraya gelenler ile beraber, ki onların isimleri vardır, ilgili makamlar isterlerse, İçişleri Bakanına, Adalet Bakanına vermeye hazırım (Burada söyle sesleri). (Söyleyin zapta geçsin sesleri). (...) 10 Mart ile 8 Mart (!) tarihine kadar mektebe devam eden Ömer İnönü mektebe gitmiyor, hasta raporu gönderiyor. Neden? (Gürültüler)."¹¹

Öte yandan, 28 Aralık 1945'te maktul Kayalibay'ın babası emekli Piyade Binbaşı Halil Kayalibay, eski silah arkadaşı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye bir mektup yazarak,¹² kendisine verilen bilgiler ışığında “davanın esrarlı bir surette

¹⁰ Milliyet gazetesine göre, otomobilde, Robert Murat(yan), Mudurnu eski Kaymakamı Cevat Çapanoğlu, Numan Turan ve Melahat adlı bir kadın vardır.. *Milliyet*, 28 Haziran 1950, s. 5.

¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, Cilt: 1, Birleşim: 13, 26 Haziran 1950, ss. 263-265. Zafer gazetesi bu gelişmeyi, başlığında Ömer İnönü'yü kullanarak vermişti: *Ömer İnönü'nün Kullandığı Araba İstanbul'da Birisini Çiğnemiştir*, *Zafer*, 27 Haziran 1950, s. 1. Milliyet gazetesinin haberine göre, olay mahkemeye intikal ettiği dönemde, suçunu kabul eden Robert Muratyan, Muzaffer Kayalibay'ın babası Halil Kayalibay'a 3000 lira vererek kendisini davadan vazgeçirmiştir. 12 Haziran 1946'da da mahkeme oybirliği ile Muratyan'ın beraatına karar vermiştir. *Milliyet*, 28 Haziran 1950, s. 5. Karar, Yargıtay tarafından da onanmıştır. Öymen 2014, s. 75; Toker, s. 63. Fakat Muzaffer Kayalibay'ın kardeşi Daniyâl Kayalibay, para meselesiyle ilgili şunları söylemiştir: “(...) 6000 bize, güya (2000) Olga'ya... Rober(t) bu paraları nereden bulur? 1945'te nihayet müstahdemindedir yani tutma. Tutma (Af Kanunu).” Kâyalibay 1951, s. 19. Daniyâl Kâyalibay ayrıca, bu para ile helalleşildiğini söylemiştir. İsmet İnönü'ye babasının yazdığı mektubun da bu kapsamda olduğunu dile getirmiştir. *Ulus*, 24 Mayıs 1951, s. 5.

¹² Halil Kayalibay'ın oğlu, babasının İsmet İnönü ile yüz yüze görüşmek için Çankaya Köşkü'ne birçok kez gittiğini ama İnönü tarafından kabul edilmediğini iddia etmiştir. Kâyalibay 1951, s. 8.

cereyan ettiğini” ifade edip İnönü’den konuyu yakından takip etmesini rica etmiştir.¹³ Halil Kayalibay’ın talebi şöyledir: “Hadise esnasında otomobilde gözlüklü genç birisiyle şık bir bayanın da bulunduğu şahitlerin ifadesiyle sabit olmaktadır. Bugüne kadar geçen dokuz buçuk ay içinde gözlüklü genç ile şık bayanın kimlikleri gerek ilk tahkikat sırasında, gerek duruşma esnasında açıklanmamış olmakla... Kasten öldürülmüş oğlumun kanına mukabil tazminatı nakdiyenin verdirilmesine yüksek delaletini silah arkadaşlığımız adına rica eder, saygı ile ellerinizden öperim.” Metin Toker’ın anlatımına göre, İsmet İnönü, kastedilenin oğlu Ömer İnönü olduğunu anlayıp konuyu oğluna iletmış ve Ömer İnönü böyle bir hadise içinde yer olmadığını söylemiş¹⁴ ve konu aile içinde bir daha gündeme gelmemiştir.¹⁵ Fakat İsmet İnönü yine de konuyu hükümete havale etmiş ve Cumhurbaşkanlığına, 29 Nisan 1947 tarihli bir tezkere ile Adalet Bakanı Şinasi Devrim cevap vermiştir. Devrim, iddiaların aslının olmadığını ifade etmiştir.¹⁶ Konu 1950’de tekrar gündeme geldiğindeyse, İsmet İnönü Meclis’teki af kanunu görüşmelerinde Ömer İnönü’nün durumunun af kapsamı dışında kalmasını istemiş ve CHP’lilerin bu yöndeki önerileri kabul edilmiştir.¹⁷

Bu arada, olaya adı karışan Haldun Tandoğan gazetelere bir açıklama metni göndermiştir. Ömer İnönü ile “hiçbir zaman arkadaşlık etmediğini” ve olay günü hiçbir şekilde telefon görüşmesi yapmadığını belirten Tandoğan, adı geçen olaya “*tesadüfen*” şahit olduğunu ifade etmiştir.¹⁸ CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise, basına verdiği izahatta, iddiaları iftira olarak değerlendirmiştir:

“(...) Bütün hâkimlerin kararlarına göre, hadisede İnönü ailesinin hiçbir iştiraki ve tesiri yoktur. Şu halde, Meclis kürsüsünde ailemiz aleyhine söylenen sözler yeni bir hakikatin ve soru sahibinin dediği gibi, elinde bulunan vesikaların icabı ise ihbar mahiyetinde telakki olunur. C. Savcısı ve Adalet Bakanı’nun harekete geçmesi icap eder.

Şurasını kat’i olarak ifade ederim ki, hadisede Ömer İnönü’nün hiçbir dahli yoktur. Ömer İnönü, hadisede adı geçen Muzaffer Kayalibay ve Haldun Tandoğan’dan başka erkek ve kadın hiçbirisini bugüne kadar tanımamıştır.

¹³ Cumhurbaşkanlığı Arşivi’nde, Halil Kayalibay’ın İsmet İnönü’ye yazdığı mektup bulunmamakta olup konunun incelenmesi talebiyle Cumhurbaşkanlığı Genel Kâtipliği tarafından Adalet Bakanı A. Rıza Türel’e gönderilen üst yazı yer almaktadır. İlgili yazıda, bir de fotoğraf sunulduğu ifade edilmektedir. Cumhurbaşkanlığı İsmet İnönü Arşivi, Yer No: 2/12-35, Fihrist No: 8089.

¹⁴ Toker 1990, s. 63.

¹⁵ Bilgehan 1998, s. 169.

¹⁶ *Milliyet*, 28 Haziran 1950, s. 5.

¹⁷ *Turan* 2000, s. 310.

¹⁸ *Milliyet*, 28 Haziran 1950, s. 5.

Ömer İnönü hadisede mağdur olanın babasının mektubu ve nakdî tazminat talebi ile haberdar olmuş ve adli takibatın neticesini resmî kanaldan öğrenmiştir. Ailemiz muazzam bir iftira karşısında bulunmaktadır.”¹⁹

Ömer İnönü de yaptığı açıklamada, suçlamalarının tamamını reddetmiş ve “*Ne yerde, ne de otomobilde ben böyle bir hadise sırasında orada değildim. Kısa ve kestirme sözüm bundan ibarettir*”²⁰ demiştir.

Tüm bu gelişmelerin sonunda, beş yıl önceki hadise yeniden gündeme gelmiş ve bu kez Ömer İnönü’nün yargılandığı bir süreç yaşanmıştır. Gazeteler de konuya yakın ilgi göstermişlerdir.

1. Ömer İnönü Davası

Muzaffer Kayalıbay’ın anne ve babasının 30 Haziran 1950’de Adalet Bakanlığı’na verdikleri dilekçe,²¹ basında yer alan haberler ve Meclis’teki tartışmaların neticesinde, Adalet Bakanlığı 1945 yılında yaşanan olayın yeniden incelenmesi için İstanbul Cumhuriyet Savcılığı’na tebligatta bulunmuştur. Bu arada, olayla ilgili daha önce ismi geçmeyen kişilerin konuyla alakaları olduğu yönünde iddialar ortaya atılmıştır. Buna göre, Kazım Özalp’in oğlu Teoman Özalp ile Recep Peker’in oğlu Yalçın Peker’in de olayla ilgisi olduğu ileri sürülmüştür. Hatta daha yeni İstanbul Emniyet Müdürü olan Kemal Aygün’ün de adı geçirilmiş fakat o dönem 6. Şube Müdürü olduğu anlaşılmıştır.²² Dolayısıyla, beş yıl önce yaşanan hadise yeniden alevlendiğinde, siyasi atmosferin de etkisiyle olsa gerek, karmaşık bir hâl almaya başlamıştır. Bu arada Olga, Ankara Cumhuriyet Savcılığı’na gelerek ifade vermiş fakat ifadesi hakkında bir malumat verilmemiştir. DP Tokat milletvekili Ahmet Gürkan da savcılığa on iki isim vermiştir. Ayrıca, İstanbul eski Emniyet Müdürü Ahmet Demir, Numan Turhan, Selman Sucu ve İsmail Tırtıl da savcılıkta ifade vermiştir.²³ Her geçen gün soruşturmayı genişleten İstanbul Cumhuriyet Savcılığı birçok ismi dinlemiştir. Bunlardan birisi de, 10 Kasım 1945’te olayın olduğu yerden kamyonuyla geçen ve bazı şeyler gördüğü iddia edilen şoför Şaban (Civan)’dır.²⁴ Muzaffer Kayalıbay’ın kardeşi Nesimi Kayalıbay, Şaban Civan’ın “*itiraf ve ifşaatını*” içeren bir plağı İstanbul Savcılığına vererek,²⁵ iddialarını temellendirmeyi amaçlamıştır. Nesimi Kayalıbay ayrıca plak ve

¹⁹ *Milliyet*, 28 Haziran 1950, s. 5.

²⁰ Toker 1990, s. 62.

²¹ *Ulus*, 15 Kasım 1950, s. 5. Kayalıbay’ın anne ve babası hadiseyi Olga’dan dinlemişlerdir. *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1950, s. 4.

²² *Milliyet*, 30 Haziran 1950, s. 1-5.

²³ *Milliyet*, 2 Temmuz 1950, s. 1-7.

²⁴ *Milliyet*, 4 Temmuz 1950, s. 5.

²⁵ *Milliyet*, 6 Temmuz 1950, s. 1.

Şaban Civan için de “Plak, temiz kalpli bir vatandaşın huzursuzluk içinde saklamak mecburiyetinde kaldığı hakikatin kısmen ifadesi olacaktır”²⁶ demiştir.

Bu soruşturma sürecinin sonunda, İstanbul Cumhuriyet Savcı Yardımcısı, Ömer İnönü hakkında ilk tahkikatı açmaya karar vermiş ve hazırlanan dosya ve iddianameyi 3. Sorgu Yargıçlığı’na göndermiştir. İddianamede, Ömer İnönü’nün “ölüme sebebiyet suçuyla” yargılanması istenmektedir. Diğer taraftan, olayı “örtbas” ettiğine kanaat getirilen kişiler hakkında da İstanbul Cumhuriyet Savcılığı harekete geçmiştir.²⁷ O tarihte İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir ile olayı inceleyen birkaç polis memuru sorumlu görülürken, olayın üzerinden beş yıl geçtiği için zaman aşımı meydana gelmiştir. Bundan dolayı, ilgili kişiler hakkında herhangi bir takibat yapılması mümkün olmamıştır.²⁸

Tüm bu süreçte davanın siyasi bir kimliği olduğuna işaret sayılabilecek bazı isimler de vardır. Bu minvalde, Hasan Âli Yücel, yurtdışına gideceği gerekçesiyle, çağrıldığı günden önce Sorgu Yargıçlığı’na gelerek ifade vermiştir.²⁹ Ayrıca, Kayalibay olayının, belirtilen dönemin Ankara Valisi Nevzat Tandoğan’ın 9 Temmuz 1946’da intiharı (öldürülmesi) ve Dr. Neşet Naci Arzan’ın, Kazım Orbay’ın oğlu Haşmet Orbay tarafından öldürülmesiyle bağlantılı olduğu iddia edilmiştir. Bu iddiayı ilk kez ortaya atan avukat Mehmet Ali Sebük şunları söylemiştir:

*“Bu üç hadise daha evvelce de söylediğim gibi, birbirine sıkıca bağlıdır. Üç hadisenin de meçhulleri henüz çözülmemiştir. Ben kriminoloji mütehasısıyım. Ben şahsen bu ilmin ışığı altında her üç hadiseyi tetkik etmiş ve bazı neticelere varmış bulunuyorum. Gerçi bu neticeler bu üç hadiseye ait verilen resmî fikirlere uymaz. Fakat ben bu hükümlerin ilimden uzak ve yanlış olduğuna bilhassa baskı altında verildiğine kani bulunuyorum. Bu husustaki fikir ve kanaatlerimi icabında açıklayacak ve delilleri göstereceğim.”*³⁰

Öte yandan, Ankara Adliyesi’ne gelen Ömer İnönü Sorgu Yargıçlığı’nda ifade vermiştir. Çıkışta bir açıklama yapan İnönü, olayla hiçbir ilgisi olmadığını

²⁶ *Milliyet*, 8 Temmuz 1950, s. 5.

²⁷ *Milliyet*, 14 Temmuz 1950, s. 5; *Zafer*, 14 Temmuz 1950, s. 1.

²⁸ *Milliyet*, 25 Temmuz 1950, s. 5.

²⁹ *Milliyet*, 5 Ağustos 1950, s. 5; *Zafer*, 5 Ağustos 1950, s. 8.

³⁰ *Milliyet*, 1 Temmuz 1950, s. 5. Muzaffer Kayalibay’ın kardeşi avukat Daniyâl Kayalibay da, bu olayın çözülmesi halinde kendi davalarının da aydınlanabileceğini iddia etti. *Ulus*, 24 Mayıs 1951, s. 5. Bu arada, Ömer İnönü’nün soruşturmanın devam ettiği bir dönemde amatör ehliyet almak için belediyeye başvurması basının ilgisini çekmiş ve ehliyetsiz otomobil kullandığının anlaşıldığı şeklinde haber yapılmıştır. *Milliyet*, 7 Ağustos 1950, s. 1. Bir anlamda, Ömer İnönü’nün suçu işlemiş olduğu imasında bulunulmuştur. Fakat ilk duruşmada ehliyeti olup olmadığı sorulan İnönü, 1945’te yaşanan kazadan önce ehliyetini Ankara’da aldığını söylemiştir. *Ulus*, 16 Kasım 1950, s. 6.

ve soruşturmanın sonunda haklı olduğunun anlaşılacağını söylemiştir.³¹ Birkaç gün sonra ise, Ömer İnönü ve Olga, bazı şahitlerle yüzleştirilmiştir. Burada en dikkat çeken sözler şoför Şaban Civan'a aittir. 3. Sorgu Yargıçlığı'ndan çıkışta gazetecilere konuşan Civan, işin siyasi boyutu olduğuna işaret ederek, “Bildiklerimi tamamen ve doğru olarak söyledim. Hadise olduğu tarihte benim işim Ankara’da idi. O zaman bildiklerimi ve gördüklerimi söyleyecektim. Fakat Ankara Valisi Nevzat Tandoğan beni tabanca ile tehdit ederek, ‘Bir tek kelime söylersen, seni öldürürüm’ diye tehdit etmişti. Ben de korkmuş ve susmuştum” dedi. Bu arada, gece keşif yapılarak olay canlandırılmıştır.³² Keşif yerinde 3. Sorgu Yargıcı İrfan Özkan, Savcı Yardımcısı Selman Yörtük, Bilirkişi Yüksek Mühendisi Muzaffer Savaşman bulunmuştur. Şaban Civan buradaki ifadesinde de, Ömer İnönü’yü itham ederek, İnönü’nün Muzaffer Kayalıbay’ı tekmelediğini söylemiştir. Kamyonundan hadiseyi gördüğünü söyleyen Civan’ın bulunduğu yer ile olayın geçtiği yer arasındaki mesafenin olayı net bir şekilde görmesine çok imkân vermediğine kanaat getirilmiştir. Metin Toker’e göre, olay tam bir “polis romanına” dönmüştü.³³ Ömer İnönü hakkındaki bu iddiaları, İnönü ailesi de yakından takip etmekteydi.³⁴ İsmet İnönü ABD’de bulunan oğlu Erdal İnönü’ye bu dönemde yazdığı bir mektupta, “politik kompro” dediği bu hadisenin sonucundan endişeleri olmadığını ve artık üzülmediklerini söylemiştir.³⁵

Yüzden fazla kişinin tanık olarak dinlendiği soruşturma sırasında dinlenen tanıklar kararnamede üç gruba ayrılmaktadır. İlk grup, suçu işleyen kişinin Ömer İnönü olmadığını söyleyenler; ikinci grup, suçu işleyeni görmediğini beyan edenler ve son grup da suçlunun Ömer İnönü olduğunu söyleyen kişidir. Ki bu gruptaki tek isim şoför Şaban Civan’dır.³⁶ Soruşturmaların sonunda, Ömer İnönü’nün kasten ölüme sebebiyet verdiği iddiasıyla yargılanmasına karar verilip kamu davası açılmış³⁷ ve 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nde görülecek davanın tarihi 15 Kasım 1950 olarak belirlenmiştir.³⁸ Sanık Ömer İnönü’nün Türk Ceza Kanunu (TCK)’nun 448, 56, 31 ve 33.

³¹ *Milliyet*, 11 Ağustos 1950, s. 5; *Zafer*, 11 Ağustos 1950, s. 8.

³² *Milliyet*, 18 Ağustos 1950, s. 1-5.

³³ Toker 1990, s. 64.

³⁴ Bilgehan 1998, s. 172.

³⁵ Dündar 2011, s. 234, 239.

³⁶ *Ulus*, 16 Kasım 1950, s. 6. Mahkemede okunan kararnamede, Şaban Civan’ın çelişkili ifadelerine dikkat çekilmiştir. Örneğin, olaydan sonra dönemin Ankara Valisi Nevzat Tandoğan tarafından tehdit edilip onların delaletiyle yol inşaatında Yüksek Mühendis Vecdi Diker’in maiyetinde çalıştığını belirtmiştir. Ancak yapılan tahkikatta, o tarihlerde Vecdi Diker’in ABD’de olduğu tespit edilmiştir. *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1950, s. 4.

³⁷ *Zafer*, 7 Ekim 1950, s. 1; *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1950, s. 4.

³⁸ *Zafer*, 10 Ekim 1950, s. 4.

maddelerinden yargılanması istenmiştir. Davacı tarafta, Muzaffer Kayalibay'ın annesi Zeliha ve babası Halil Kayalibay yer almıştır.³⁹ İnönü'nün avukatlığını, CHP İstanbul İl Başkanı avukat İlhami Sancar, Adalet eski Bakanı Ali Rıza Türel, avukat Asım Ruacan ve Zihni Betil yapmıştır.⁴⁰ Davaya müdahil olmak isteğinde bulunan Olga'nın avukatlığını ise, Hüseyin Horolu (Harolu!) üstlenmiştir.⁴¹ Mahkeme heyetinin başkanı Yargıç İsmail Hakkı Ketenoğlu'dur. Ketenoğlu'nun söz hakkı verdiği Ömer İnönü, suçlamaları kabul etmediğini, olayla en ufak bir ilgisinin olmadığını ve isminin bu hadiseye nasıl karıştığını da hâlâ anlayamadığını ifade etmiştir.⁴² O tarihlerde şahsına ait bir otomobili olmadığını, Cumhurbaşkanlığına ait bir otomobilin de İstanbul'da olmadığını dile getirmiştir.⁴³ Ayrıca, olayda adı geçenlerin hiçbirini tanımadığını beyan etmiştir. Mahkemede, Olga'nın avukatının, İnönü'nün suçlu bulunması halinde tazminat taleplerini saklı tuttuklarını söylemesine, Kayalibay'ın avukatlarından Orhan Babaoğlu tepki göstermiş ve Olga'nın baştan beri seyirci olduğunu söylediği süreçte, gerçekleri söylemekten korktuğunu iddia etmiştir. Fakat neticede, Olga da davaya müdahil olmuştur. Tarafların dinlenmesinin ardından duruşma 8 Ocak 1951 tarihine ertelenmiştir.⁴⁴

İkinci duruşmada Olga ilk kez sanık sıfatıyla ifade verdi. Birbirinden farklı açıklamalarda bulunan Olga ilk önce, arabayı kullanan kişiyi görmediğini fakat hastanede kocasının kendisine “*Beni bu hale Ömer İnönü soktu*” derken, bir başka ifadesinde ise, kendisinin böyle bir şey söylemediğini, ifadeleri okumadan imzaladığını söyledi. Haldun Tandoğan da, olayı Olga gibi anlatmış fakat arabadaki gözlüklü kişinin Ömer İnönü olmadığını çünkü kendisini çok iyi tanıdığını söylemiştir.⁴⁵ Şahitlerden ve o gün arabada bulunan Mudurnu eski Kaymakamı Cevat Çapanoğlu ise, bahsedilen kişilerin kendilerine küfrettiğini, Kayalibay'ın arabadaki Robert Muratyan'a yumruk attığını, arkadaşı Haldun'un Muzaffer'i apartmana soktuğunu ve sonra yeniden kavgaya tutuşulduğunda kendisinin olay yerinden kaçtığını ve Ömer İnönü'nün yaşananlarla hiçbir ilgisi olmadığını ifade etmiştir. Olayın tanıklarından bekçi ise, Muzaffer Kayalibay'ı yerde gördüğünü fakat kazaen mi yoksa kasıtlı mı ezildiğini göremediğini

³⁹ *Zafer*, 16 Kasım 1950, s. 5.

⁴⁰ *Zafer*, 15 Kasım 1950, s. 1; Bilgehan 1998, s. 175.

⁴¹ *Zafer*, 16 Kasım 1950, s. 5.

⁴² *Ulus*, 16 Kasım 1950, s. 1-6.

⁴³ *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1950, s. 4.

⁴⁴ *Zafer*, 16 Kasım 1950, s. 5.

⁴⁵ Ancak, Haldun Tandoğan olaya adının karıştığı dönemde gazetelere gönderdiği yazıda, Ömer İnönü ile herhangi bir arkadaşlığı olmadığını beyan etmişti. İsmet İnönü de o dönemde yaptığı açıklamada, oğlu Ömer İnönü'nün Haldun Tandoğan'ı tanımadığını açıklamıştır.

söylemiştir.⁴⁶ Mahkemenin ikinci günü dinlenen Şaban Civan ise, katilin Ömer İnönü olduğunda ısrar etmiş hatta olay anında Ömer İnönü'nün kendisine, “*Ben Ömer İnönü'yüm, gördüklerini sakın kimseye söyleme ha!*” dediğini iddia etmiştir. Fakat İnönü'nün avukatları Civan'ın olay gününe ait verdiği bilgilerin doğru olmadığını söylemişlerdir. Ayrıca İnönü'nün avukatları, Civan'ın yalan beyanlarda bulunduğunu iddia ederek, tutuklanmasını talep etmişlerdir.⁴⁷ Duruşmanın üçüncü günü ise, DP milletvekili Ahmet Gürkan şahit olarak dinlenmiştir. Gürkan, milletvekili olmadan önce, Ömer İnönü'nün adını “*dedikodu*” şeklinde duyduğunu ve seçildikten sonra bunun aslını öğrenmek için girişimlerde bulunduğunu; amacının bir şahsı itham etmek değil, gerçeğin ortaya çıkmasını sağlamak olduğunu söylemiştir.⁴⁸ İsmet İnönü bu iki ismin ifadeleriyle ilgili, “*Âlemin gözü önünde tezvirleri ve yalanları belli oldu*” demiştir. Ömer İnönü ise, sonuçla ilgili herhangi bir endişesi olmadığını belirtmiştir.⁴⁹

15 Mart'taki duruşmada şahitler, katilin Ömer İnönü olduğuna dair bir şey bilmediklerini söylemişlerdir.⁵⁰ Ancak, bu duruşmada bir konuşma yapan Muzaffer Kayalibay'ın avukat ağabeyi Daniyâl Kayalibay, adli makamların Ömer İnönü'yü babasından gelen siyasi gücü sebebiyle cezalandıramayacağını ileri sürmüştür.⁵¹ Daniyâl Kayalibay bir başka duruşmada ise, bu davanın önemine vurgu yapıp “*kriminoloji tarihine geçecek değerde, büyük çapta mahiyet taşıdığını*” ifade etmiştir. Bununla birlikte, eldeki mevcut delillerin Ömer İnönü'yü suçlu göstermek için yeterli olmadığını ancak, soruşturmanın genişletilmesi gerektiğini söylemiştir. İnönü'nün avukatlarından Asım Ruacan ise, tahkikat sürecinin tamamlandığını belirtmiştir. Bu arada, Daniyâl Kayalibay, Ömer İnönü'nün avukatlarından Ali Rıza Türel'in olayın olduğu dönemde Adalet Bakanı olup hadiseye el koyduğunu hatırlatarak, avukatlık kanununa göre, davanın avukatlığını yapmasının sakıncalı olduğunu ifade etmiştir.⁵²

31 Mayıs tarihli duruşmada iddianamesini okuyan Savcı Selman Yörük, Ömer İnönü aleyhinde “*hükme yeter delil bulunmadığını*” ve DP milletvekili Ahmet Gürkan'ın ifadelerinin “*şayialardan öteye geçmediğini*” bildirdi. Ayrıca, davanın seyrini olumsuz yönde etkiledikleri gerekçesiyle aralarında Olga, Şaban Civan, Haldun Tandoğan ile Robert Muratyan'ın da bulunduğu bazı isimler

⁴⁶ *Milliyet*, 9 Ocak 1951, s. 1-5.

⁴⁷ *Hürses*, 10 Ocak 1951, s. 6.

⁴⁸ *Hürses*, 11 Ocak 1951, s. 1-6.

⁴⁹ Dündar 2011, ss. 243-244.

⁵⁰ *Hürses*, 16 Mart 1951, s. 1.

⁵¹ Kâyalibay 1951, s. 6.

⁵² *Vatan*, 24 Mayıs 1951, s. 5.

hakkında tahkikat yapılmasını istedi.⁵³ Çünkü suçu işleyenin ne Robert ne de Ömer İnönü olduğu, fakat kim olduğu konusunda bazı isimlerin sessiz kaldığını ifade etti.⁵⁴ Diğer yandan, Ömer İnönü baştan beri adalete olan inancının sürdüğünü belirtip gelinen noktadan ötürü beraatını istedi.⁵⁵ Karar duruşmasının 5 Temmuz 1951 tarihinde yapılmasına karar verildi.⁵⁶

Son duruşmada Kayalıbay ailesinden sadece bir kişi (Nesimi Kayalıbay)⁵⁷ müdahil avukatlardan ise, yalnızca Abdullah Özerol bulunmuştur. Karar hulasasında, şahitler beş gruba ayrılmıştır.⁵⁸ Daha önce hazırlanan kararnameden farklı olarak, Robert Muratyan'ı suçlayanlar ile ondan başkasının suçlu olduğunu düşünenlerden söz edilmiştir. Kararın açıklandığı bu hulasa metinde, suçu işleyenin Ömer İnönü olduğunu ortaya koyacak bir delile ulaşılamadığı için beraatına ittifakla hükmedilmiştir.⁵⁹ Bununla birlikte, dava sonucunda, Muzaffer Kayalıbay'ı kimin öldürdüğü tespit edilememiştir. Neticeyi gözyaşlarıyla karşılayan Ömer İnönü, “*Adaletin bu şekilde yerine geleceğinden emindim*” demiş ve durumu İsmet İnönü'ye telefonla bildirmiştir.⁶⁰ Öte yandan, başından beri bu yaşananları bir komplo olarak değerlendiren İsmet İnönü ise kararla ilgili, “*Bir senedir başımıza örülmek istenen en alçak bir tertip, umumi nefret içinde sona erdi*”⁶¹ ifadelerini kullanmıştır. Mevhibe İnönü ise, sonucu sakın karşılamıştır.⁶² Fakat İnönü ailesinin özelde yaşadığı bu hadisenin siyasete etkisi, iktidarla muhalefet arasındaki ilişkilerin daha da gerginleşmesi olmuştur.⁶³

Bu arada, 1945 yılında meydana gelen hadiseyi yeniden gündeme taşıyarak, önce siyasetin ardından da adli makamların alanına sokan Zafer gazetesi, beraat kararıyla ilgili çarpıcı ifadeler kullanmıştır. 4 Mayıs 1950'de yaptıkları haberde hiçbir şekilde Ömer İnönü'nün adının ima dahi edilmediği ve kendisine iftira atılmadığı söylenen yazıda, hiçbir kimseye kasıtlarının olmadığı ve haksız yere kimsenin ceza almasının istenmediği ifade edilmiştir. Ayrıca, bu karara İnönü ailesinin sevinmesi gerektiği, çünkü adli makamlarca hem Ömer

⁵³ *Zafer*, 1 Haziran 1951, s. 1-4.

⁵⁴ Toker 1990, s. 66.

⁵⁵ *Ulus*, 1 Haziran 1951, s. 5.

⁵⁶ *Yeni İstanbul*, 1 Haziran 1951, s. 2.

⁵⁷ *Hürses*, 6 Temmuz 1951, s. 3.

⁵⁸ Daha önce kararnamede üç gruba ayrılmıştı. *Ulus*, 16 Kasım 1950, s. 6.

⁵⁹ *Ulus*, 6 Temmuz 1951, s. 5; *Zafer*, 6 Temmuz 1951, s. 4. Zafer gazetesinin mahkeme kararıyla ilgili herhangi bir yorum yapmadığı, sadece gelişmeyi aktardığı görülmektedir.

⁶⁰ Toker 1990, s. 67; *Milliyet*, 6 Temmuz 1951, s. 3.

⁶¹ Dündar 2011, ss. 260-261.

⁶² Mevhibe İnönü ayrıca, bu davayla “*Celal Bayar'ın intikamının alındığı söylentilerine hep kulaklarını tıkamıştır.*” Yani böyle bir şeye ihtimal vermemiştir. Bilgehan 1998, s. 180.

⁶³ Öymen 2014, s. 78.

İnönü'nün “*zan altında yaşamaktan*” hem de İsmet İnönü'nün “*böyle bir ağırlıktan kurtulduğu*” dile getirilmiştir. Beraat kararından kendilerinin de “*memnuniyet*” duydukları belirtilmiştir. Ayrıca, bu olayın İnönü ailesinin lehine aydınlatılmasından dolayı gazete olarak kendilerine “*müteşekkîr olunması*” gerektiği ifade edilmiştir! Ulus gazetesinin kendileri hakkındaki ifadeleri ise, “*çok aşağılık bir siyasetçi taktiği*” olarak değerlendirilmiştir.⁶⁴ Ulus gazetesi ise, Zafer'e tepki göstererek, gazetenin kendilerine teşekkür edilmesini beklemesine “*tarif edecek kelime bulamamaktayız*” şeklinde karşılık vermiştir. Ayrıca, Zafer'in bu yayınıyla ilgili “*(...) sanki kendisinden izahat isteyen olmuş gibi Ömer İnönü'nün beraatı üzerine bir açıklama yapmaya kalkmıştır*” denilmiştir. Bunun dışında, Ömer İnönü'nün “*politikacıların ihtirasına kurban edilmek*” istendiği ileri sürülmüştür.⁶⁵ Konuyu köşesine taşıyan Nihat Erim ise, meselenin “*bir rejim teminatı*” olduğunu vurgulayarak, “*Tertemiz bir genci, sırf babasını müşkül durumda bırakmak için yalan olduğunu bile bile suçlandırmak ancak bir canavar ruha yakışır fiillerdendir*” demiştir. Bu davanın İnönü ailesine “*indirilmek istenen en büyük darbe*” olduğunu da dile getirmiştir. Erim yazısının sonunda, bu hadiseden içerisinde tarihçi ve sosyologların da bulunduğu pek çok kesimin dersler çıkaracağını ifade etmiştir.⁶⁶

Öte yandan, iddiaları Meclis gündemine taşıyan Ahmet Gürkan da, beraat kararıyla ilgili, “*(...) Şu halde benim bu takririm, bir vatandaşın aleyhindeki dedikoduyu ortadan kaldırmış olması bakımından faydalı olmuştur*”⁶⁷ demiştir.

2. Yalancı Şahitlik Davası

Davanın Ömer İnönü'nün beraatı ile sonuçlanmasının hemen ardından, savcılık yedi şahit hakkında “yalancı şahitlik” suçundan takibat yapılmasına karar verdi. Bu isimler Olga (Ümit), Robert Muratyan, Cevat Çapanoğlu, Şaban Civan, Ali Numan (Turhan), İsmet Sertküçükkaya ve Abdülvahit Emen'dir.⁶⁸ Bu tahkikat kararı gereğince harekete geçen savcılık, Ali Numan, Robert Muratyan ve İsmet Sertküçükkaya hakkında tevkif kararı vermiş ve bu isimler tutuklanıp cezaevine gönderilmiştir. Diğerlerinin yakalanması için gerekli girişimlerde bulunulmuştur.⁶⁹ Bu arada, yalancı şahitlik davasına Muzaffer Kayalibay'ın kardeşi Daniyâl Kayalibay müdahil olmuştur. Mahkemede özetle sunları söylemiştir: “*(...) Biz sadece doğru hüküm istiyoruz. Bu dava, görgü*

⁶⁴ *Zafer*, 6 Temmuz 1951, s. 1-4.

⁶⁵ *Ulus*, 8 Temmuz 1951, s. 1-2.

⁶⁶ Nihat Erim, “Ömer İnönü'nün Beraatı”, *Ulus*, 8 Temmuz 1951, s. 2.

⁶⁷ Gürkan 1960, s. 14.

⁶⁸ *Hürses*, 16 Temmuz 1951, s. 1-5. Cumhuriyet Müddeiumumiliği, ileride Şaban Civan'ın yalancı şahitliğe zorlandığı gerekçesiyle soruşturma başlatmıştır. *Milliyet*, 19 Ocak 1954, s. 6.

⁶⁹ *Milliyet*, 21 Mart 1952, s. 7.

şahidi olmayan davalardan değildir. Ortada tedbirsizlik, dikkatsizlik diye bir şey yoktur. Bir kasıt mevcuttur. Huzurunuzdakiler doğruyu neden söylemiyorlar? (Olga'yı göstererek) hâlâ soyadımızı kullanan şu kadın her şeyi biliyor.⁷⁰ (...) Görgü tanıkları vardır fakat bunlar bazı kimselerden korkup konuşamıyorlar. Bu dava dışarıdan idare ediliyor. Millet hadisenin failini istiyor. Bu, asayışı ihlal eden bir suçtur. Hepsinin tevkifi ve hakiki suçlu meydana çıkıncaya kadar hapsedilmeleri lazımdır.”⁷¹

Yapılan duruşmalarda en ilginç hadise ise, 24 Ağustos 1953 tarihinde yaşanmıştır. Sanıklardan şoför Şaban Civan hasta olduğunu, eğer tedavi edileceğinin temin edilmesi halinde “*mühim bir işfaat bulunacağını*” söylemiş, hâkimin talebi olumlu karşılması üzerine şunları ifade etmiştir: “*Bugüne kadar verdiğim ifadelerle yalan söyledim. Ben hadise anında Gümüşsuyu'nda bulunuyordum. Ancak, vakadan bir saat sonra hadise yerine geldim ve hiçbir şey görmedim. Katilin Ömer İnönü olduğuna dair verdiğim ifade yalandır. Ben hadise yerinde Ömer İnönü'ye tesadüf etmiş değilim.*” Sanık niçin yalan söylediğinin sorulması üzerine ise şöyle demiştir: “*Vakayı müteakip durum gazetelere aksedince Ankara'da otelci Nuri ve Nesimi Kayalıbay, bana esrarlı bir sigara içirdiler. Bu sigaranın tesiriyle kendimden geçtim. Bu esnada failin Ömer İnönü olduğunu söylemişim. Bu iki otelci de benim sözlerimi plağa aldılar.*” Bu esnada, sanık Nesimi Kayalıbay'ın, kendisine ifadesini değiştirmedeği takdirde para teklif edip etmediği sorulan Şaban Civan, “*Evet. Bana Nesimi Kayalıbay 100 bin lira teklif etti. Bunun için, bugüne kadar mevkuf (tutuklu) bulunduğum halde eski ifademden dönmedim*” demiştir. Bunun üzerine mahkeme, Civan'ın akli dengesinin yerinde olup olmadığının tespitine karar vermiştir.⁷² Bu arada, Şaban Civan başka bir duruşmada, yalan ifadesinden döndüğü için beraatını istemiş ve 17 Nisan tarihli duruşmada tahliye edilmiştir.⁷³

Diğer taraftan, Daniyâl Kayalıbay reddi hâkim talebinde bulunmuş ve talebi kabul edilmiş ve davaya 4. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başlanmıştır. Sanıklar eski ifadelerini tekrar etmişlerdir. Şoför Şaban Civan ise, yalnız son ifadesinin doğru olduğunu söylemiştir.⁷⁴ Fakat yapılan son duruşmada, yedi isimden altısı beraat ederken, Şaban Civan 3 yıl ağır hapse mahkûm edilmiştir.⁷⁵ 1945 yılında meydana gelen ölüm hadisesi ile ilgili karar tam on yıl sonra verildi ancak, Muzaffer Kayalıbay'ı kimin öldürdüğü ortaya çıkmazken, şoför

⁷⁰ *Milliyet*, 12 Mayıs 1953, s. 1-7.

⁷¹ *Cumhuriyet*, 12 Mayıs 1953, s. 6.

⁷² *Milliyet*, 25 Ağustos 1953, s. 7.

⁷³ *Milliyet*, 25 Şubat 1954, s. 2; *Milliyet*, 18 Nisan 1954, s. 7.

⁷⁴ *Milliyet*, 15 Eylül 1954, s. 3.

⁷⁵ *Milliyet*, 21 Ocak 1955, s. 7; *Zafer*, 21 Ocak 1955, s. 7. *Zafer* gazetesinde kararı sadece aktarılmış, herhangi bir yorumda bulunulmamıştır.

Şaban Civan'ın cezaya çarptırılması da yaşanan olayda soru işaretlerinin giderilmesine yetmemiştir. Zira 27 yıllık Tek Parti iktidarının devletle bütünleştiği ve dolayısıyla DP'nin iktidara yeni geldiği fakat henüz “muktedir” olup olmadığının tartışıldığı bir dönemde bu davanın görülmesi, verilen kararlarda eski dönemin izlerinin olup olmadığını da düşündürmektedir.

Sonuç

1945 yılında çok partili hayata geçilen Türkiye’de bu süreç sancılı olmuştur. Demokratik sistemin sağlıklı bir şekilde henüz kurulamadığı bu dönemde, 1950 yılındaki genel seçimlere yaklaşıldığı bir ortamda, DP’ye yakın yayın organı Zafer gazetesinde çıkan fakat herhangi bir ismi hedef göstermeyen bir kaza/cinayet haberi, DP’nin iktidara gelmesinin hemen ardından CHP lideri İsmet İnönü’nün oğlu Ömer İnönü’nün adının zikredilmesiyle birlikte Meclis gündemine taşınarak, siyasi bir hüviyete bürünmüştür. Kimi kesimler bu olay üzerinden Celal Bayar’ın oğlunun 1939 yılında hayatını kaybetmesinin bir nevi “siyasi intikamının” alınmak istendiğini ileri sürmüştür. Fakat yaşanan süreçte Bayar ailesine, tespit edilebildiği kadarıyla, herhangi bir gönderme görülmemektedir. Celal Bayar’ın da herhangi bir açıklamasına denk gelinmemiştir. Dolayısıyla, her ne kadar bu dönemlerde İnönü-Bayar arasında bir “soğukluk” olsa da bu olayın İsmet İnönü’den bir “intikam” alınmak için yeniden gündeme getirildiği iddiası çok güçlü delillere dayanmamaktadır. Bu arada, bu hadise DP’li isimlerin anılarında, tespit edilebildiği kadarıyla, yer almamıştır. Bunda Ömer İnönü’nün beraat kararı alması etkili olabilir.

Esasında, CHP ile DP arasında gergin başlayan çok partili hayat devri, yeni iktidarın işbaşına gelir gelmez Meclis gündemine beş yıl önce yaşanan bu hadiseyi getirmesiyle daha da keskin bir hâl almıştır. Hatta Altan Öymen’e göre, bu iddiaların “*dayanaksız*” olduğu daha başından belli iken, DP’lilerce “*kullanılmıştır*.”⁷⁶ Öymen bu kesime “*Demokrat Parti’nin kızgınlar grubu*” demiş ve İsmet İnönü ile “*kahretmecesine*” uğraştıklarını ifade etmiştir. Bunun neticesinde de, Ömer İnönü’nün “*siyasi bir iftira kampanyası*” ile karşı karşıya kaldığını ileri sürmüştür.⁷⁷ Olaya diğer açıdan bakıldığında ise, 27 yıllık Tek Parti iktidarında failin bulunmadığı bir vakanın aydınlatılması düşüncesiyle yeni dönemde tekrar harekete geçilmiştir. İtham edilen kişinin bir siyasinin yakını olması konunun doğal olarak daha çok ses getirmesine yol açmıştır.

Meseleye basın penceresinden bakıldığında ise, özellikle Ulus ve Zafer gazetelerinin bir taraf oldukları görülmektedir. Fakat bu süreçte, yayınlarında daha çok yoruma ağırlık veren taraf Ulus ve CHP’ye yakın diğer kesimler

⁷⁶ Öymen 2014, s. 78.

⁷⁷ Altan Öymen, “İsmet Paşa”, *Cumhuriyet*, 25 Aralık 1980, s. 1.

olurken, Zafer gazetesi ise, gelişmeleri daha ziyade aktarıcı bir yayın politikası izlemiştir. CHP'ye yakın kesimlerin daha fazla yorum yapmalarının ana sebebinin, kendilerini Ömer İnönü'yü "savunma pozisyonunda" konumlandırmış olmaları söylenebilir. Zafer gazetesi ise, 1951 yılındaki beraat haberinde dahi ne mahkemeyi ne de İnönü tarafını suçlayıcı bir yayın yapmıştır. Aksine, Ömer İnönü'nün suçsuzluğunun ortaya çıkmasına aracı olduklarını ifade ederek, kendilerine teşekkür edilmesini bekledikleri beyan edilmiştir! Öte yandan, yalancı şahitlik davası ise, konunun çetrefilliğini ortaya koymaktadır. Şaban Civan adlı şoförün bu süreçte Ömer İnönü aleyhindeki iddialarından vazgeçmesi ve sadece kendisinin ceza alması ve cinayetin fail-i meçhul kalması bilinmezliğin devamına sebebiyet vermiştir. Ayrıca, Muzaffer Kayalıbay'ın ailesinin olayın aydınlatılması için yaptıkları girişimlerin de sonuçsuz kalması soru işaretlerinin giderilmesine engel olmuştur.

1945 yılında cereyan eden ve aralıklarla birlikte on yıl boyunca gündemde olan olay özellikle 1950-1951 yılları arasında dönemde ciddi şekilde bir siyaset malzemesi olmuştur. Bir anne-babanın çocuklarının ölümünün aydınlatılması çabası iktidar ile muhalefet kanadının bir mücadelesi haline dönüşmüştür denilebilir. Vatan gazetesinde yer alan bir değerlendirmeye göre de, çok partili hayata geçildiği dönemde, Muzaffer Kayalıbay ismi "*istismar*" edilmiştir.⁷⁸ Meselenin siyasi bir hesaplaşma olduğunu ortaya koyan somut delillerin olmadığı görülmektedir. Bu sebeple, yaşanan bu sürecin salt bir siyasi hesaplaşma olduğunu söylemek zordur. Bir anne-babanın hak arama çabası olarak görülebilir. Ancak, DP'nin yayın organı Zafer gazetesinde görüntü itibarıyla "üçüncü sayfa" haberinin olayın üzerinden beş yıl geçtikten sonra üstelik 1950'deki seçimlere çok kısa bir süre kala yer alması "düz bir haber" olarak değerlendirilmesini de pek mümkün kılmamaktadır. Dolayısıyla, bir hak arama çabasının siyasetin elinde politize edildiği yorumunda bulunulabilir.

Sonuç olarak, Türk demokrasinin en kırılgan olduğu dönemlerden birinde dava edilen bu olayın bir anne-babanın hak arama mücadelesinin ötesine geçerek, siyasi yönünün ön plana çıktığı söylenebilir. Zira itham eden ile edilen taraflar siyasi bir çevrede yer almaktadır. Dolayısıyla, bu hadise yeni dönemde yoğun bir siyasi çekişmenin yaşanacağını ilk ipuçlarını veren bir özelliktir.

⁷⁸ Vatan, 12 Temmuz 1951, s. 5.

KAYNAKLAR

a. Resmî Yayınlar

Cumhurbaşkanlığı İsmet İnönü Arşivi
TBMM Tutanak Dergisi

b. Gazeteler

Cumhuriyet, Hürses, Milliyet, Ulus, Vatan, Yeni İstanbul, Zafer

c. Gazete Yazıları

Altan Öymen, “İsmet Paşa”, *Cumhuriyet*, 25 Aralık 1980, s. 1.
Nihat Erim, “Ömer İnönü’nün Beraati”, *Ulus*, 8 Temmuz 1951, s. 2.

d. Kitap, Tez ve Makaleler

- Arcayürek 1985 Cüneyt Arcayürek, *Yeni İktidar, Yeni Dönem 1951-1954*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Baban 2009 Cihad Baban, *Politika Galerisi Bir Devrin Hükümlerleri*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Bilgehan 1998 Gülsüm Bilgehan, *Mevhibe-II Çankaya'nın Hanımefendisi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Birgit 2012 Orhan Birgit, *Evvel Zaman İçinde*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Dündar 2011 Can Dündar, *Canım Erdalım Sevgili Babacığım İsmet İnönü-Erdal İnönü Mektuplaşmaları*, Yay. Haz.: Can Dündar, Can Yayınları, İstanbul.
- Koçak 2018 Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Demir 2012 Şerif Demir, “Bir Osmanlı Hanımefendisi ve Bir Cumhuriyet First Leydisi Reşide Bayar (Nilüfer Bayar-Gürsoy’un Anlatımına Göre)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 84, s. 143-165.
- Kâyalibay 1951 Daniyâl Kâyalibay, *Kayalibay Davası Ömer İnönü’yü Niçin İtham Ediyorum*, Kardeşler Matbaası, İstanbul.
- Kınalı 2017 Gürhan Kınalı, “İkinci Bayar Hükümetini Sarsan Yolsuzluk Hadiselerine İki Örnek: Satie ve İmpeks”, *Vakanüvis: Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 2, s. 119-163.
- Gürkan 1960 Ahmet Gürkan, *Mebusluğum*, Fakülteler Matbaası, İstanbul.
- Öymen 2014 Altan Öymen, *Öfkeli Yıllar*, Doğan Kitap, İstanbul.
- Toker 1990 Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları DP’nin Altın Yılları 1950-1954*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Turan 2000 Şerafettin Turan, *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Yetim 2006 Fahri Yetim, *Ulus ve Zafer Gazetelerinin Karşılaştırmalı İncelemesi (1957-1960)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Türkiye Cumhuriyeti) Anabilim Dalı, Ankara.

SUMMARY

In 1950, the Democratic Party's (DP) coming to power alone may be considered as an extremely important event, since the new democratic political system has just started to be established in Turkey. In a way, the established order was shaken. Thus, it has led to some friction in Turkey, where the democratic maturity was not yet formed. In particular, the political struggle between CHP and DP has become more intense, since 1946. Shortly before the 1950 elections in which DP was seen as the favorite, a crime story that appeared in *Zafer* newspaper, the publication of the DP, attracted great attention. In the incident that took place in 1945 and involved the death of Muzaffer Kayalıbay, the chief of the technical school board, it was written that it was not possible to determine why Kayalıbay was killed and that the culprit(s) was/were still not found. In addition, the authorities were expected to clear the question marks. As such, no suspects were mentioned in the news. However, immediately after the 1950 elections that DP won, the issue was brought to the agenda of the Assembly by DP Tokat deputy Ahmet Gürkan. Gürkan, addressed the Assembly and pointed directly to a name, in contrast to the news: Ömer İnönü. As the son of the second President of Republic of Turkey İsmet İnönü, aforementioned name Ömer İnönü brought the issue directly to the agenda of politics. However, in his book published in 1960, Gürkan stated that there was no political aspect of bringing the issue to the agenda of the Assembly and that it was based entirely on humanitarian reasons. Although it was argued by some groups that the issue was raised as a result of the political tension between Celal Bayar and İsmet İnönü, there is no concrete evidence in this regard.

With the petition of Muzaffer Kayalıbay's parents given to the Ministry of Justice in order to clarify the issue, the Ministry of Justice ordered the Istanbul Public Prosecutor's Office to clarify the issue. In this investigation, many names were listened and Ömer İnönü was tried. During the process, the media organs close to CHP gave extensive information about the hearings. These news reports often focused on Ömer İnönü's innocence. It can be said that this approach was closely related with the "defensive position" that they have taken upon themselves. On the other hand, there were discussions between Muzaffer Kayalıbay's (former) wife Olga and Kayalıbay's family. The lawsuit lasted about eight months, the court found Ömer İnönü innocent and acquitted him. But this time, a second lawsuit began. Seven people, including Olga, appeared before the court on the grounds that they were false witnesses. And this lawsuit lasted much longer than the previous one. It took four years. In the process, the driver Şaban Civan, who said that he saw Ömer İnönü killing Kayalıbay in the previous case, changed his statement. He said that he did not actually see Ömer İnönü at the scene, but that he gave the name Ömer İnönü unconsciously, under the influence of "weeds" given to him by some people. The court acquitted six suspects, while Şaban Civan was sentenced to three years in prison. Thus, the Kayalıbay incident remained unsolved. The false testimony case was mostly covered by the press known to be close to CHP. The press organs close to DP did not show much interest in this process. The

fact that the first case was concluded in favor of İnönü may be considered as a reason for this.

The event, which took place in 1945 and was on the agenda for a decade with intervals, became a serious political material especially in the period between 1950-1951. It can be said that an effort to enlighten the death of two parents' child has become a struggle of the opposition wing with the party in power. There is no concrete evidence to suggest that the issue is a political settlement. Therefore, it is difficult to say that this process is a mere political settlement. It can be seen as a parental effort. However, the fact that this incident appeared on "the third page" of the DP's publication *Zafer* newspaper, five years after it took place, and that it was published very shortly before the elections in 1950, tells us that it was not "simply news". Therefore, it can be interpreted that an effort to seek a right has been politicized in the hands of politics.

In this period, although the power in the country changed hands, the effects of the Single Party period were widely felt at the bureaucratic level. At least, this effect can be considered as a possibility. On the other hand, the incident also appears in the memoirs of CHP members or those close to CHP that wrote about the period. As far as it can be determined, DP members did not touch this incident in their memoirs. This may be due to the acquittal of Ömer İnönü. This incident, which was brought to the agenda by DP as soon as it came to power, actually gives clues about the course of the power-opposition relations in the new period. As can be seen in the following ten-year period (1950-1960), there was a very harsh struggle between DP and CHP in general, due to the lack of a fully established democracy.